**הרב יוסף שפרונג**
**ראש בית מדרש גבוה להלכה ורפואה**

**חזרת רופא ברכבת מחוץ לתחום בשבת בחו״ל**

בבית ההוראה של מכון שלזינגר, אליו מגיעות שאלות הלכתיות בענייני רפואה והלכה מכל העולם, התקבלה השאלה הבאה, מאת רופא שומר תורה ומצוות:

שלום וברכה,

אני רופא בבית חולים בבאזל שבשווייץ, ומתגורר עם אשתי ומשפחתי בשטרסבורג שבצרפת. המרחק בין מקום עבודתי לביתי הוא כ־140–150 ק״מ. אבקש לברר האם ניתן להתיר חזרה הביתה ברכבת בליל שבת, בשעת הדחק.

בחודשי החורף השבת נכנסת מוקדם מאוד, ולעיתים אין באפשרותי לסיים את עבודתי בבית החולים ולהגיע הביתה לפני כניסתה. להבהרת המציאות, במקרים שעליהם אני שואל, בכניסת השבת אני עדיין בבית החולים בבאזל, ורק לאחר סיום העבודה אני מבקש לעלות לרכבת. כלומר, העלייה לרכבת עצמה תהיה לאחר כניסת השבת.

הצורך להישאר בבאזל בשבתות באופן חוזר יוצר קושי משפחתי משמעותי. חשוב לי מאוד לשמור שבת כהלכתה, וגם להיות עם אשתי ומשפחתי בשבת. לכן אני מבקש לברר האם קיימת דרך מותרת לשלב בין האחריות המקצועית שלי לבין שמירת השבת וחיי המשפחה.

כבר התייעצתי עם רב אורתודוקסי, שבחן את שאר ההיבטים ההלכתיים של הנסיעה, ולדעתו ניתן להתירם בנסיבות שתיארתי. מדובר ברכבת ציבורית רגילה, הנוסעת לפי לוח זמנים קבוע, ובכרטיס שנרכש מראש. אין צורך בתשלום או בהפעלת מכשירים חשמליים מצדי במהלך הנסיעה, ואיני נדרש להפעיל את דלתות הרכבת או את מערכותיה. גם שאלת עובדין דחול נדונה עמו. הנקודה שנותרה לבירור היא שאלת התחומין.

למדתי במשך כמה שנים בישיבה, והסוגיות ההלכתיות המרכזיות הנוגעות לשאלה מוכרות לי. אבקש את בחינת הדברים על ידי הרב ואת הכרעתו לגבי יישומם המעשי בנסיבות שלי.

האם ניתן לצרף כמה מן השיקולים הבאים כבסיס להיתר?

1. רצף היישובים. המסילה עוברת דרך ערים ויישובים רבים באלזס, ובהם מילוז, קולמר וסלסטה. האם ייתכן שעל פי דיני עיבור העיר וריבוע העיר ניתן לראות חלק מהיישובים

**הרב יוסף שפרונג**
**ראש בית מדרש גבוה להלכה ורפואה**

כמחוברים זה לזה? איני מניח שקיים רצף הלכתי כזה, אלא מבקש לברר האם זהו כיוון רלוונטי לבדיקה וכיצד יש לבחון אותו.

2. תחומין למעלה מעשרה טפחים. האם יש מקום בשעת הדחק להסתמך על הדעות המחילות את העיקרון של אין תחומין למעלה מעשרה גם על נסיעה ברכבת? כיצד משפיעה על כך שאלת מעמדו של הקרון כארעא סמיכתא?

3. תחום י״ב מיל. האם ניתן לצרף את שיטות הראשונים הסוברים שגם מעבר לי״ב מיל איסור תחומין הוא מדרבנן?

4. תחומין בכרמלית. האם ניתן לצרף את הדעות שלפיהן אין איסור תחומין מן התורה בכרמלית, ככל שהשטחים שבהם עובר המסלול אכן מוגדרים כך?

מאחר שבכניסת השבת אני נמצא בבית החולים בבאזל, אבקש להתייחס במפורש גם להשלכות של קניית שביתה שם, ובכלל זה לאפשרות לרדת מהרכבת בשטרסבורג וללכת מתחנת הרכבת לביתי.

האם יש בסיס להיתר למעשה בנסיבות אלו, באמצעות צירוף השיקולים האמורים או מכוח נימוק הלכתי אחר? אם ההיתר תלוי בתנאים מסוימים או בשינוי אופן הנסיעה, אשמח לדעת מהם.

אוכל למסור את פרטי המסלול המדויק, שעות הרכבת ומרחקי ההליכה לפי הצורך. אשמח גם להפניות למקורות הרלוונטיים.

תודה רבה על הזמן ועל העזרה בבירור שאלה זו.

בברכה...

להלן, נציע בפני הלומדים את תשובתו של אחד ממורי ההוראה שלנו, הרב חננאל הילברון שליט״א.

שלום וברכה,

**הרב יוסף שפרונג**
**ראש בית מדרש גבוה להלכה ורפואה**

חז״ל התירו לאנשי הצלה היוצאים בשבת ממקומם כדי להציל - מילדת, אנשי צבא וכדומה - ללכת ממקום ההצלה אלפיים אמה לכל כיוון, משום ש״התירו סופן משום תחילתן״, ואם ייאלצו להישאר במקומם עד צאת השבת, יש חשש שימנעו מללכת להציל.

הפוסקים נחלקו האם מחמת טעם זה הותר רק איסור תחומין דרבנן, או כל איסור דרבנן, או אף איסורי דאורייתא. ויש בזה דעות שונות בין הפוסקים: עיין שו״ת אגרות משה (או״ח ח״ד סימן פ); שו״ת מנחת שלמה (חלק א׳ סימן ח); שו״ת שבט הלוי (חלק ו׳ סימן כד וסימן כו); חזון עובדיה (שבת ג עמ׳ רנג-רנד). וכמדומה שהמנהג הוא שרופאים ואחיות חוזרין לביתם ברכב הנהוג על ידי נכרי.

כאשר מדובר על מרחק של יותר מי״ב מיל, לדעת הגרש״ז אויערבאך זצ״ל, אין להתיר חזרה הביתה גם ברכב הנהוג על ידי נכרי (שו״ת מנחת שלמה תנינא סימן ס אות יח, ועיין חזון עובדיה שם).

אך יש פוסקים הסוברים שאפשר לסמוך בשעת הדחק על חלק מהצירופים שהזכרת, וצירופים נוספים: דעת הפוסקים ש׳התירו סופן משום תחילתן׳ מתיר גם איסורי דאורייתא; דעת הסוברים שאיסור תחומין הוא מדרבנן גם ביותר מי״ב מיל; השיטות שאיסור תחומין דאורייתא רק ברשות הרבים דאורייתא ולא בכרמלית, בצירוף דעת הסוברים שאין לנו רשות הרבים בזמן הזה; דעת הסוברים שלמעלה מעשרה אין איסור; שיטת הרמב״ן שכשאינו הולך ברגליו אין איסור; ושיטת הרשב״ם שאם אינו מנהיג את הרכב בעצמו אין איסור. [מסתבר שענין ריבוע העיר שהזכרת, אינו שייך בענייננו. גם לדעת הסוברים ששתי ערים שריבועיהם נכנסים זה לתוך זה, מצטרפות להיות עיר אחת, הרי זה לא סביר בעליל שקיים רצף יישובים לאורך כל הדרך. להרחבה בדיני ריבוע העיר, והצורות השונות של עיר שבהן שייך מושג זה, יעויין בספר נתיבות שבת (הרב יעקב בלויא, פרק מב)].

כדי לענות על שאלתך, עלינו לברר ענין יסודי נוסף: האם הדין של ׳התירו סופן משום תחילתן׳ נוהג גם כאשר מדובר ברופא העוסק בהצלת נפשות של נכרים.

הסכמת הפוסקים היא שיש לחלל שבת כדי להציל נכרי גם במלאכה דאורייתא, משום איבה וסכנה, אך לכתחילה על הרופא להשתדל שלא לעבוד בשבת במקום עבודה כזה, ולהחליף משמרת עם רופא נכרי אף אם הדבר כרוך בהוצאת ממון: עיין שו״ת אגרות משה (או״ח ח״ד סימן ע״ט וח״ה סימן כ״ה); שמירת שבת כהלכתה (פרק מ׳ סעיף יז וסעיף כז ובהערות שם); שו״ת יביע אומר (ח״ח או״ח סימן לח).

ולענין חזרת הרופא למקומו לאחר הטיפול בנכרי, מצינו בשו״ת חתם סופר (חו״מ סימן קצד) שכתב שאף שמותר לחלל שבת לצורך הצלת הנכרי משום איבה, אסור לאותו רופא לחזור למקומו אף באיסור דרבנן, כיון שלא שייך הטעם שאם לא יתירו לו לחזור, לא ילך פעם אחרת, כיון שהרופא יחוש לעצמו, שאם לא ילך הוא עצמו בסכנה, עכ״ד. למדנו מדבריו, שכאשר מדובר על הצלה המותרת משום איבה, יש לברר האם אכן איסור על הרופא לחזור למקומו עלול להביא לכך שיימנע מלהציל.

**הרב יוסף שפרונג**
**ראש בית מדרש גבוה להלכה ורפואה**

[ובשו״ת מנחת שלמה (חלק א סימן ז) תמה על דבריו, שמפשטות הסוגיא נראה שכשהתירו לאותן היוצאים להציל מסכנה לחזור למקומם, מדובר גם במקרה שהמצילים אף הם בתוך הסכנה, ע״כ. וראיתי מי שיישב, שבאותן היוצאים להציל תקנו חז״ל שמותרים לחזור למקומן ולא פלוג בתקנתם אם המציל עצמו בסכנה ואין חשש שיימנע או לא. אבל ברופא לא מצינו שתקנו חז״ל, אלא שאנו באים להתיר מעצמנו משום החשש שיימנע מלצאת להציל, ולכן כאשר אין חשש כזה ומשום שהמציל עצמו יסתכן אם יימנע, אין להתיר].

ובשו״ת מנחת אשר (חלק ב׳ סימן מב) דן האם מותר לרופא העובד בבית חולים לחזור למקומו בשבת, וכתב שצריך עיון גדול אם מותר לו אף איסור דרבנן כדי לחזור לביתו, ומשתי סיבות: א. לא ברור שאם לא נתיר לו לחזור, לא יסכים לעבוד בשבת. ב. גם אם שומרי השבת יימנעו מלעבוד בשבת, עדיין יהיו מספיק רופאים בבתי החולים, ולא תיגרם סכנה ע״י שנאסור את החזרה הביתה. ובפרט במי שעובד בבית חולים במקום שרוב נכרים צ״ע להתיר. ומכל מקום כבר הורו גדולי הפוסקים לרופאים ואחיות לחזור לביתם על ידי נכרי. אך אין זה אלא בבית חולים שיש הרבה בני ישראל בין החולים. עד כאן דבריו.

עולה מדבריו, שככל שלא מדובר על הצלת נפשות ישראל שלגביה כבר הורו הפוסקים להיתר, אלא על הצלה המותרת משום איבה, אזי ההיתר לחזור למקומו מותנה בכך שיש חשש ממשי שאם ייאסר על הרופא לחזור למקומו, הדבר יביא לסכנה. ולמעשה, ברופא העובד בבית חולים לא כך הדבר.

לא ציינת בדבריך, אך מן הסתם בבית החולים בבאזל רוב ככל החולים הינם נכרים. ולכן, ככל שאין חשש אמיתי שאם תיאסר עליך החזרה הביתה, תיגרם מכך סכנה כלשהי, קשה מאוד להתיר את החזרה הביתה אפילו באיסור דרבנן, על אחת כמה וכמה ביותר מי״ב מיל שלדעת רבים הוא איסור דאורייתא.

בברכה